

ŽENSKA ODGOJA. PIŠE X.

O ženski odgoji ne bi smelo nikdar biti govora, kajti ženska je človek in bi se toraj moralo govoriti le o človeški odgoji sploh. Če je tej razpravi naslov: »ženska odgoja«, je to le za to, ker se bode tu razpravljalo o napačni ženski odgoji; o krivicah, ki se gode ženskam po tej odgoji; o nasledkih, koje prinese s seboj ta napačna ženska odgoja.

Že majhen deček v marsikaki družini lahko zapazi, da uživa prednost pred sestricami. Stariši izgovarjajo dečka, češ, on je moški, njemu se že lahko spregleda to in ono. Moški so že od nravi taki. Bratec in sestra najdetata vedno kak prepir med seboj. Kaj pa stariši? Dobe se taki, koji menijo, da izvrstno odgojujejo svoje otroke, pa začno pridigovati deklici: Bodi ponižna, bodi pokorna. Ženska mora odjenjati. Kaj hočeš: on je moški; tudi če te je udaril, potrpi. Vedi, da najlepša ženska lastnost je potrpežljivost itd. Se ve, da tudi dečka podučijo, rekoč: Ne smeš tepsti, to ni lepo, to delajo suroveži itd. A bodi ponižen, bodi pokoren, bodi potrpežljiv, — tega ne pridigujejo dečku. Vsled tega on misli, da te čednosti niso zanj, temveč le za deklice. On zahteva, da mora sestra vedno potrpeti. Pa če ni njena nprav nagnjena k potrpljenju? Če je njena nprav taka, da bi volila boj proti vsaki krivici? Ali kot ženska tega ne sme, kajti to so jej vcepili v glavo nevedè že v prvi mladosti. Kaj sledi iz tega? Po taki odgoji se deklica ali duševno uniči, da se slepo pokori vsakemu povelju, ali pa postane prava furija, sebi v nadlogo, drugim v strah in trepet.

Koliko britkih ur pripravi čudna, sitna, nervozna soproga, mati, gospodinja, svojemu soprogu, otrokom, družini in sosedom, ni treba praviti. — Vse te britke ure so hudo maščevanje za krivico, kojoj je ona trpela po napačni odgoji v prvi mladosti. Ako bi bila uživala popolno enakopravnost z bratom v rani mladosti, bi se bili spori med njima vedno poravnali. Nevedè bi se bila ona navžila duha pravičnosti. Njena nprav ne bi imela trpeti ničesar, ker bi bila prepričana, da ne zmaguje ne ona, ne bratec, temveč le pravica. Vsled tega ne bi postala pozneje čudna, kajti odločevala bi vedno pravica. Pa tudi ne sitna in nervozna, kajti uravnavala bi svoje stvari vedno pravično in vsled tega, bi se ji tudi iztekale večjidel pravično. Soproga, mati in gospodinja ne bi bila strah in trepet hiši in sosedom, temveč veselje, sreča in radost domačim in bl'žnjim.

Poglejmo odgojo v ljudskih šolah. No tu je odgoja sploh bolj pravična kakor doma; ne dela se razlike med deklico in dečkom. A druga krivica se pa godi v šoli učiteljicam in učenkam, to je: »učenje ženskih ročnih del«. Mnogo bi se dalo o tem povedati, a ker ni v tem članku govora baš o tem predmetu, bodi le nekaj mimogrede rečeno. Vsakemu učitelju bilo bi dovolj štiri, k večjemu pet ur pouka na dan, kam še le šibkejšemu spolu. Daje se učiteljicam manj plače, s pretvezo, da rabijo manj za življenje — bodi tudi to, čeravno je to skrajno neresnično. A po tem takem naj bi se pa dajalo tudi učiteljicam manj dela z ozirom na dejstvo, da so šibkejšega telesa. Nasprotno pa velja: daje se jim manj plače, a več dela! Ali ni to kričeča krivica, ki se dela ženskemu spolu?

Poglejmo deklice. Ni vse za vsacega. Kar je enemu v zabavo, to je drugemu največja težava. Ravno to sprevidimo pri deklicah glede ženskih ročnih del. Nekatere deklice ne najdejo večjega veselja, kakor baviti se s ženskimi ročnimi deli, druge pa, kakor se reče po domače, bi šle raje v ogenj, kakor da bi plele, šivale itd. In vendar se v šoli sili vse k delu s vso strogostjo. Deklice bi se pač naj učile ne le ročnih del, temveč tudi gospodinjstva; a vse to izven šole, igraje, z blaženjem srca. To naj bi spadalo v žensko izobrazbo, ne pa v odgojo. Silna strogost duši vsak plemeniti čut v človeku. V strogosti vidi gojenec krivico, koje odgojitelj niti ne zapazi. Radi sebičnosti, radi materijalizma, radi krivih nazorov o ženstvu sili se deklice vse vprek k ročnim delom; s tem se duši blagi čut v marsikateri, zgublja se zlati čas ter se ovira deklice, da ne morejo razvijati svojih duševnih in telesnih lastnosti in moči. Med tem ko deček skače na prostem ter si s tem vedri duh in krepi telo, prisiljena je deklica sedeti sključena v slabem zraku ter izvrševati delo, ki ji je morda zoprno. To in to moraš izgotoviti pod kaznijo, velewa stroga učiteljica, morda še celo slabotni, bolehní učenki, svesta si, da izpolnjuje svojo sveto dolžnost; niti od daleč ne misli, da postopa krivično proti svoji gojenki. Tja se vsedi, pa spleti toliko in toliko, prej ne greš na prosto, — govori skrbna mati, želega hčerki dobro, a v resnici dela ji veliko krivico, ki se hudo maščuje nad človeškim rodóm.

Preglejmo dalje odgojo in vzgojo deklic, prihodnjih gojiteljic človeštva. Vzemimo najprej kmečko deklico na deželi. Je-li skrb starišev obrnjena na to, da bi deklico vzgojili v blagega, krepostnega, zdravega in močnega človeka? Kaj še! Skrb starišev je ta, da bi deklica postala pridna delavka ter da bi se kaj kmalu omožila. V to má i sva njena domača

vzgoja. Komaj konča deklica v dvanajstem ali v štirinajstem letu šolo, že se ji nalagajo dela, presežajoča njene telesne moči. Ne gleda se, ima li dovolj hrane, dovolj počitka; še celo v poletnem času opoludne, ko vse počiva na kmetih, si tak otrok, ali po lastnem veselju do dela, ali po zapovedi starišev in gospodarjev, ne privošči počitka, temveč šiva, plete, pomiva, spravljá itd. In vse to za to, ker je vzgoja ženska taka. Pridna ženska ne sme počivati, kaj zato, če jej temni duh in hira telo! A ne pomisli se, da čil duh in zdravo telo naredi več v eni uri kakor teman duh in bolešno telo ves dan. V zimskem času ne jemlje se ozira, da otroka več zebe kakor odraščene, da si otrok ne zna tako sam pomagati kakor odraščeni. Na kakem prepihu pomiva, pere stoječa na kamenenem tlaku, na mokri zemlji ali še celo v mrzli vodi, v kritičnih časih, da prezebava ter si nakoplje — bolezni za vse življenje. Mati pa pravi: kaj to, jaz sem še drugače trpela, ko sem bila mlada, pa sem še živa. Med tem pa hira človeštvo od roda do roda bolj in bolj. Deklica ne ve, da se ji godi krivica, misli si: taka je usoda ženstva. Ko odraste, morda še celo šibka ali bolehná, sili se delati čez svoje moči. Kaj bi pa ljudje rekli, ko bi taka mladica prinesla majhno butaro, ko bi počivala opoludne, ko bi zvečer po zimi sela na ognjišče ter se grela? Se mora pač umakniti moškím, če ni dovolj prostora na ognjišču, naj so že delali ali ne radi mraza isti dan. Kdo vpraša, kdo je bolj potreben gorkote, oni ali ona. Kdo vpraša, kaj je ona delala danes, ima li gorke ali mrzle, suhe ali mokre noge. Dovolj je, ona je dekle in kot tako mora dati prostora drugim, če ga ni dovolj za vse. Kaj bi pa ljudje rekli, ko bi bila dečla zmrzla, ko bi se zavijala po zimi, ko bi sploh skrbela za zdravje! Kateri mladenič bi jo pa pogledal, ko bi vedel, da je zmrzla, šibka, bolehná, da se kmalu utrují pri delu, da se varuje kot

kaka gospodična itd. Kaj pa bo ž njo, če ostane samica v rojstni hiši, ko se brat oženi? Ali pa celo življenje služiti v ptuji hiši? Ne, ne! To je prežalostna usoda! Pa naj bi že bilo vse to, a onega pitanja se staro devico, staro teto, ki ni bila v stanu dobiti fanta, tega pa že ne, raje žrtvuje najdražji zaklad: zdravje in moč, da le dobi moža. Prisiljena je po tem takem s hinavščino prikrivati bolezen, trpeti za žive in mrtve, da se le omoži. Kaka vzgojiteljica zamore postati taka mati? Križ in nadloga postane sebi, možu, otrokom in družini. Je li čuda? V močitev je merila vsa njena vzgoja in odgoja, prisiljena je bila torej močiti se, morda še celo brez prave volje, brez nagiba srca. Koliko bolje bi bilo za narod, ko bi se vsako osebo odgojevalo v blagega, krepostnega človeka ter vzgojilo pri vsakem človeku krepko in zdravo telo, ne pa odgojevati v polovici človeštva hinavskega, prevarljivega, nevednega človeka ter vzgojevati v polovici človeštva bolehnega, slabotnega ljudi!

Poglejmo v mesto k ubožnim starišem. Komaj zapusti deklica šolo, (če jo je sploh obiskovala), že jo vidimo korakati na delo. Tu se ne gleda, je li delo primerno njeni dušni in telesni nravi, da le prinese par novčičev na teden. Moralnost je materi zadnja briga. Ali vsled sebičnosti starišev, ali vsled zapravljenosti, lenobe, slabega gospodinjstva, ali vsled resnične, neizogibne potrebe, gredo deklice na delo ter so glede odgoje prepuščene same sebi. Matere nima, ali pa ji ona ne zna, ne more, ne sme ukazovati. Je li čuda, da take deklice propadejo duševno in telesno? Kako odgoja ima taka deklica? Ona dela to, kar vidi, da delajo njene vrstnice. Te pa gledajo le na to, da dobè moža, ne gledè po kaki poti. Dobra jim je hinavščina, krivica, vsakovrstna prevara, da le pridejo do zaželenega cilja. Mož si dobi, bodi si že postavno ali nepostavno, ter postane mati. Kaka vzgojiteljica zamore postati taka

mati? Je li čuda, da dobè otroci v mestnem proletarijatu tako slabo domačo odgojo.

Poglejmo v boljše družine v mestih in na deželi. Dekliška odgoja v boljših družinah je omejena večjidel na dom. Do sedaj, tudi če bi stariši hoteli, ne bi bili mogli dajati svojim hčeram druge kakor domačo odgojo. Izvzemši ženska učiteljska, do sedaj ni bilo višjih dekliških šol. Ženska mladina se je torej navadno odgojevala doma, ali pa v samostanih. Ni vse za vsacega, in ravno samostanske šole, kakor so za ene dobre in koristne, tako so drugim nevarne in škodljive. Kar je enemu v življenje, to je drugemu v smrt. Že, kar se tiče telesnega zdravja, ne ugaja večjidel mladi deklici samostansko zidovje. Tako tudi dušnih kreposti ne more deliti vsem nramam samostanska odgoja v enaki meri. Ni mogoče torej zahtevati, da bi postala vsaka deklica po samostanski odgoji krepkostna, blaga, zdrava in močna. Ravno tako tudi ni mogoče zahtevati, da bo deklica, koja je navezana le na dom, postala blaga, krepkostna, zdrava in močna, kajti meja med hudim in dobrim je tako zelo zveržena, da je ne more natanko določiti niti pedagoški strokovnjak. Kako bi jo zamogla določiti mati, koja ima glavno nalogo pri domači odgoji? Zamore li mati, posebno še, ker ravno materino oko vidi lastnega otroka navadno v drugi luči, kakor drugo bistro oko, natanko določiti mejo med hudim in dobrim? Natanko ne more mej sicer nihče določiti, ali vendar izven doma gledajoči ter opazovajoči človek druge, od matere različne nravi se lažje približa določitvi teh mej. Lažje določi mejo med varčnostjo in skopostjo oni, ki živi v svetu, kakor oni, kojemu je prepovedano stopiti čez domači prag. Ravno tako med hinavščino in previdnostjo, med dobrotljivostjo in nezavednostjo, med strahopetnostjo in previdnostjo, med boječnostjo in potrpežljivostjo itd. Marsikatera

mati misli, da odgojuje pridno, varčno, krepotno gospodinjjo, a v nje veliko žalost zapazi, da ima skopo, trdosrčno hčer.

Koliko bolje bi bilo za narod, ko bi se ženska odgojevala v celega človeka. Domača odgoja ne bi smela delati najmanjše razlike med deklico in dečkom. Pozneje bi morala biti deklicam odprta vsa pota, po kojih bi lahko dospеле do celega človeka, z glavo in sè srcem. Na nikak način ne bi se smelo ovirati njenega telesnega razvijanja, z nikakim delom kvariti njenega zdravja. To je: ne preobkladati je s pretežkim, predolgim, preobilnim, premučnim delom, sploh s takim delom, pod katerim trpi njeno zdravje; tako, da bi deklica stala v svojem štirinajstem letu tu kot značajan človek z modro glavo, blagim srcem in sè zdravim, krepkim telesom. Sprog, materinstvo, gospodinjstvo, padlo bi ji kot zrela jabolka samo v naročje. Blagor narodu, ki zna ustvarjati v ženstvu celega človeka! Ne bo se mu bati pogina, kajti on zida na trdni podlagi.

Dajte nam dobrih mater, in narod bo srečen. A dobra mati zamore postati le ona, koja je cel človek. Cel človek pa je oni, ki ima zdrav duh v zdravem telesu, bodi si že ženska ali moški. Odgoja bodi torej ne moška, ni ženska, temveč človeška!

NEKOČ ... UTVA. TRST.

Ko motrim tvojo globočino,
o široširni ocean,
ki giblješ se ta, o nemirno
že tisočletja noč in dan,

ki varno hraniš tajne svoje
in roj razljučenih duhov;
na videz mirno, kakor stepa
posuta s tisoči svetov;

tedaj se zdi mi, da še gledam
v oko temno, ko vstočna noč,
v oko njegovo, kakor zrla
sem jaz v mladostnih dneh nekoč.

DOMOV. IVAN CANKAR. DUNAJ.

Poleti je bilo, ob tistem času, ko so bežali ljudje iz mesta kakor iz goreče Sodome. Po zaprašenih mestnih vrtovih, po gostilniških dvoriščih, v senco sivega zidovja, smo se skrivali mi, ki ni bil za nas ustvaril Bog zelenih pokrajin tam zunaj.

Ob tistem času sva sedela na gostilniškem dvorišču. Mračilo se je že, zrak je bil topel in miren.

»Še letos pojdem dol«, je dejal moj prijatelj. »Zdajle še ne morem, — ali malo pozneje, čez mesec dni, ali pa še prej... Dolgo že nisem bil doma in zdi se mi, kakor da bi bila domovina zmirom bolj daleč — vsako minuto gre za seženj od mene in bojim se, da mi nazadnje popolnoma ne izgine izpred oči... Zato moram dol in pojdem še letos...«

Sanjal je o domovini kakor o svoji ljubici in glas se mu je tresel, ko mi je pripovedoval, da pojde čez mesec dni. Govoril je in nekaj neizmerno lepega je vstajalo pred njim. Obrazi, ki je bila na njih vsa rosna, ljubezniva lepota njegove mladosti... zelene pokrajine... bele cerkve na holmih... in iz stolpov velikonočne pesmi... in vitko dekletce z rdečimi lici in velikimi očmi... in prva otroška ljubezen... Vse je še tam kakor je bilo; tisto solnce, ki je takrat veselo sijalo, stoji še zmirom na nebu in beli oblački leté in pod njimi beže po travnikih sence kakor sanje...

Lica so mu zardela, gledal je motno in nemirno. Njegovo globoko domotožje, polno slasti in bolečine, je objelo mene samega.

Takrat je nosil precej obnošeno suknjo in ni bil obrit; redke rumene kocine so mu poganjale po obrazu. Slikar je bil, ali njegova moč ni bila velika in sam je to čutil. Kadar sem stal pred njegovimi deli, se mi je zdelo, kakor da sem bil nekaj enakega že nekje videl. Ozrl sem se nanj in sem spoznal, da delo ni bilo izraslo iz